

Homo Philosophus aspirant – Rortyho reflexe filosofie

Michal Stránský, FF MU Brno

Můj příspěvek si dává za úkol předložit určitý možný pohled na filosofii jako specifický lidský výkon, přičemž jako východisko poslouží reflexe filosofie slavného amerického pragmatika Richarda Rortyho. Jeho originální přístup k dané problematice poskytuje právě takový určitý úhel pohledu, což je komodita usilovně vyhledávaná především těmi, kteří sami filosofové ještě nejsou, ale aspirují na to se jimi stát. Otázka „co je to vlastně filosofie“ nicméně není v tuto chvíli tak důležitá a spokojí se s předpokladem, že i aspirant filosofie má svou odpověď, s níž může provizorně pracovat. Tato otázka ustupuje jiné, pravděpodobně méně komplikované, ale o to palčivější – jak filosofii provozovat, abych byl správný filosof?

Rortyho vyjádření k této otázce má svou souvislost s mnoha esenciálními prvky jeho filosofie. Rorty proslul jako anti-metafyzik, anti-epistemolog a neúnavný kritik dogmat a strnulých filosofických systémů. Z této pozice poskytuje určitý obraz filosofa, který může aspirantovi posloužit jako vhodná inspirace. Můj výklad nicméně neposkytne celkové shrnutí Rortyho rozsáhlých úvah o „know how“ filosofie, ale představí jednu linii, kterou lze v těchto úvahách sledovat. Tato linie vede k zajímavému závěru, který se každému aspirantovi filosofie vybaví v potaz.

Rorty rozlišuje jakési dva typy filosofie, či dva způsoby, jak ji provozovat. Na jedné straně stojí Filosofie, ultimativní věda, jejímž účelem je znát Pravdu, dobírat se Podstat věcí a maximalizovat tím Dobro pro člověka. Proti takto pojímané Filosofii Rorty staví druhou, neambiciózní, neglorifikovanou, střízlivou filosofii. Už jen z té nepokrytě ironické hříčky s verzálkami lze usoudit, kterému způsobu dává Rorty přednost.

Mezi pojmy Filosofie je ústředním pojmem právě Pravda. Ta je kritériem, které určuje její hodnotu. Takto pojímaná Filosofie je křížovým tažením, které brány Pravdy vezme ztečí a nezastaví se, dokud vše nebude Jasně. Pravda je tu něčím, k čemu se mohou vztahovat všechny fakty světa, něco věčného a definitivního. Taková Pravda je pravým platónským dobrem.¹

¹ Višňovský E., – Mihina F. *Malá antológia filozofie 20. storočia*. 1. vyd. Bratislava: Nakladateľství IRIS, 2006. s. 520.

Podrobnou Rortyho argumentaci, proč takový názor na filosofii není vhodný, nyní pomímám. V jeho středu stojí starý problém korespondence – dokud nebude uspokojivě vysvětleno, jak vlastně vztah mezi Pravdou a tvrzením vypadá, je celá teorie Pravdy pouhou spekulací.² Filosofická praxe, která si dala za cíl tuto Pravdu odhalit, se podle Rortyho neosvědčila. Taková Filosofie pro něj jako anti-metafyzika nemá význam; je dogmatická, ovšem nejhůře ze všeho – začíná být nudná.

Charakteristickou vlastností filosofie, té nemonumentální filosofie s malým „f“, je v Rortyho pojetí pluralita. Jejím cílem není dešifrovat konečnou Pravdu a dojít k definitivnímu řešení všech problémů, nýbrž poskytnout co nejširší sumu vyjádření k danému tématu. Střízlivé filosofii nejde o výsledek, ale o komunikaci, o diskuzi.³ Nevytváří nic nesmrtelného, protože si je dobře vědoma, že žádný obraz, který si kultura formuje sama o sobě, není časuvzdorný. I tak ale může filosof prokázat společnosti mamutí službu. To Rorty ve *Filosofických orchidejích* demonstruje na následujících třech příkladech z její historie:

1. filosofie se prokázala být velmi užitečnou v 17. století, kdy bylo potřeba sladit výsledky rozvíjející se vědy s morálními intuicemi křesťanství;
2. filosofie byla schopná reflektovat změnu obrazu člověka spjatou s Darwinovými objevy – rozdíl mezi člověkem a zvířetem přestal být připisován atributu Rozumu, nýbrž míře komplikace (což setřelo rozdíl mezi přírodou a Duchem a dopomohlo k jiným popisům lidského chování);
3. úspěšné masové uplatnění představy, že každý, kdo je ovlivňován politikou, má právo se na ní podílet – vznik masové demokracie (kterážto myšlenka ohrozila Platónův ideál vlády úzké skupiny moudrých občanů).⁴

Jakýže je tedy ale Rortyho ideál filosofa? Filosof je v první řadě literát, stejně jako je filosofie literárním dílem. Nicméně je to literát se specifickou funkcí. Jak se citací Locka vyjadřuje sám Rorty, filosof je konstruktér společnosti, který „odstraňuje chyby minulosti, aby vytvořil místo pro konstrukce budoucnosti“.⁵ Takový filosof je námezdní dělník kultury, možná dokonce poskytovatel služeb. A jako takový by nejspíš neměl vytvářet svůj impozantní metafyzický projekt Pravdy a Rozumu, o který nikdo nestojí, nýbrž zjišťovat potřeby svých klientů a reagovat na poptávku. Připustíme-li spolu s Rortym na okamžik, že filosofie je literární žánr, jaký smysl by pak mělo psát takové knihy, které nikdo nečte a které už možná ani nikoho nebaví. Ve chvíli, kdy poskytovatel nabízí služby, o něž není zájem, pravděpodobně bude brzy nucen vyhlásit bankrot.

Tento druh filosofa by se musel vzdát své úzké profesionalizace, svého filosofického egoismu. To je vzor, který Rorty dává k uvážení aspirantovi filosofie, snad v poněkud méně (stále však nepřehlédnutelně) provokativním podání, než jaké může vyznít v tomto stručném příspěvku. Je to originální výzva anti-dogmatika, jež se nabízí jako jedna z možných variant odpovědi na

² Tamtéž.

³ Tamtéž, s. 43.

⁴ Rorty R. *Filosofické orchideje*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1998. s. 45.

⁵ Tamtéž, s. 47.

otázku „jak vlastně dělat filosofii“. Otázku, která se ozývá s novou naléhavostí právě v dnešní době, kdy filosofie, podle Rortyho možná především vlastní vinou, ztrácí své privilegované postavení.

Použitá literatura:

Rorty R. *Filozofické orchidey*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 1998.

Višňovský E., – Mihina F. *Malá antológia filozofie 20. storočia*. 1. vyd. Bratislava: Nakladateľství IRIS, 2006.